

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาที่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก ส่งผลให้สภาพความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น เป็นสาเหตุให้ธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม การศึกษา ตลอดจนการคมนาคมและการขนส่งของประเทศมากระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ทำให้มีประชากรอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งเข้ามาศึกษาเล่าเรียนและหางานทำ จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาความแออัดด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและจิตใจของประชาชน ปัญหาความขัดแย้งทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ปัญหาการติดขัดของการจราจร และปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาต่างๆ เหล่านี้นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในด้านมลพิษทางอากาศ เนื่องมาจากควันพิษของรถยนต์และโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ

จังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่มีแหล่งอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจออกสู่ปริมณฑล มีนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ กระจายอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการและยังเป็นเมืองที่มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีสถานประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้มีการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วทั้งที่เป็นประชากรในท้องถิ่น และประชากรต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่นเดียวกับปัญหาของเมืองใหญ่ โดยเฉพาะปัญหาหมอกควันและสิ่งแวดลอมเป็นพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม ส่งผลให้จังหวัดสมุทรปราการมีปัญหาด้านมลพิษทางอากาศค่อนข้างมาก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง ทำให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าที่ควรจะเป็นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

สวนสาธารณะนับว่าเป็นแหล่งนันทนาการที่มีความสำคัญของชุมชนเมือง เพราะเป็นศูนย์กลางสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ การออกกำลังกายหรือปฏิบัติกิจกรรมนันทนาการต่างๆ ช่วยให้ผู้คนในเมืองคลายความเคร่งเครียด ต้นไม้ที่ปลูกในสวนช่วยลดมลภาวะอากาศเป็นพิษได้ เช่น ลดความร้อนจากอากาศและผิวดิน ลดสารพิษก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และฝุ่นละออง ตลอดจนคายก๊าซออกซิเจนที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ (สุทธิชัย, 2539) และสีเขียวของต้นไม้ช่วย

ให้เย็นสบายตา ทำให้ประชาชนที่มาใช้ประโยชน์ในสวนสาธารณะมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้สวนสาธารณะยังสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อีกด้วย

สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ เป็นสวนสาธารณะ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นสวนสาธารณะที่เกิดจากแนวคิดของรัฐบาลที่จะอนุรักษ์พื้นที่บางกะเจ้า ซึ่งประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางยอ ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกอบัว ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกระสอบ และตำบลทรงคนอง เป็นพื้นที่สีเขียวที่เสมือนเป็นปอด เพื่อพอกอากาศให้กรุงเทพมหานคร โดยได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาที่จะเวนคืนที่ดินจากประชาชน แต่ได้รับการต่อต้านจากประชาชนเจ้าของพื้นที่ ดังนั้นจึงได้มีการปรับแนวทางการดำเนินงาน โดยรัฐบาลจะไม่เวนคืนที่ดินให้กับราษฎร แต่จะใช้วิธีการซื้อขายโดยสมัครใจ รวมทั้งมุ่งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้ดีขึ้น โดยการดำเนินงานที่ผ่านมาสามารถซื้อที่ดินเพื่ออนุรักษ์ให้เป็นพื้นที่สีเขียวได้ 1,276 ไร่ กระจายอยู่ทั่วทั้ง 6 ตำบล และได้จัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งบริเวณตำบลบางกะเจ้า เพื่อดำเนินการสร้างสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติเนื้อที่ 148 ไร่และมอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ มาตั้งแต่ปี 2534 แต่ปัจจุบันโอนให้มาอยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “สวนศรีนครเขื่อนขันธ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งศึกษาระบบนิเวศสำหรับประชาชน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2546)

สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ จัดได้ว่าเป็นสวนสาธารณะที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง และอยู่ใกล้บริเวณที่เป็นแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมย่านอำเภอพระประแดง ผู้มาใช้ประโยชน์มีทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนและนักท่องเที่ยวต่างถิ่น กิจกรรมที่ประชาชนนิยมปฏิบัติภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ มีทั้งการเดินเล่น นั่งพักผ่อน และการออกกำลังกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกกำลังกายซึ่งมีทั้ง ตะกร้อ วอลเลย์บอล ฟุตบอล และการรำกระบอง ซึ่งได้มีการจัดตั้งเป็นชมรมขึ้น และภายในบริเวณสวนยังมีสถานที่ศึกษาระบบนิเวศ เช่น หอดูนก ซึ่งสามารถใช้เป็นจุดชมวิวดูได้ด้วยแต่ปัจจุบันไม่มีการใช้ประโยชน์เท่าที่ควรเนื่องจากมีสภาพที่ทรุดโทรม

อย่างไรก็ดีการใช้ประโยชน์สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ตามวัตถุประสงค์ยังไม่มากเท่าที่ควร เพราะจากการสังเกต พบว่ายังขาดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ อย่างเหมาะสมทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพให้กับประชาชน เช่น ร้านอาหาร จุดบริการน้ำดื่ม

ห้องน้ำ ถังขยะ ม้านั่ง การให้บริการในด้านข้อมูล และให้คำแนะนำเกี่ยวกับรายละเอียดภายในสวนสาธารณะ รวมทั้งรูปแบบกิจกรรมนันทนาการภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ประกอบกับการขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการดูแล ทำให้ภายในบริเวณสวนศรีนครเขื่อนขันธ์บางส่วนมีสภาพทรุดโทรม ไม่เป็นที่ดึงดูดใจผู้มาเยือนมากนัก จึงทำให้สวนสาธารณะแห่งนี้ไม่ได้รับความนิยมจากประชาชนมากเท่าที่ควร

จากปัญหาดังกล่าว เพื่อให้มีแนวทางการพัฒนาและวางแผนจัดการสวนศรีนครเขื่อนขันธ์อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาใช้ประโยชน์ ในการเสนอแนวความคิดในการวางแผนและจัดการพื้นที่ เพื่อตอบสนองความต้องการในการพักผ่อนหย่อนใจให้กับผู้ที่ใช้ประโยชน์ในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ศึกษาพฤติกรรมของผู้มาใช้ประโยชน์ในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ และศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มาใช้ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ รวมทั้งศึกษาศักยภาพของพื้นที่สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการวางแผนจัดการและพัฒนาสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ให้เป็นแหล่งนันทนาการอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่สวนศรีนครเขื่อนขันธ์สำหรับการเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติสำหรับประชาชน
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม และพฤติกรรมของผู้มาใช้ประโยชน์ในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในวันจันทร์-ศุกร์ กับวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มาใช้ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์
4. เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม และพฤติกรรมของผู้มาใช้ประโยชน์กับความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการของสวนศรีนครเขื่อนขันธ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความคิดเห็นและความต้องการของผู้มาใช้ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับกรมป่าไม้ นำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้ประโยชน์
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม และพฤติกรรมของผู้มาใช้ประโยชน์ในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์
3. ทำให้ทราบถึงศักยภาพพื้นที่ของสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผน พัฒนา ปรับปรุงพื้นที่เพื่อให้เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติสำหรับประชาชนอย่างยั่งยืนสืบไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของผู้มาใช้ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ โดยพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเนื้อที่ 148 ไร่ เป็นสวนสาธารณะซึ่งเดิมอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ โดยเก็บรวบรวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 180 ตัวอย่าง แบ่งเป็นวันจันทร์-ศุกร์ 60 ตัวอย่าง วันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ 120 ตัวอย่าง ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 เป็นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเป็นตัวแทนของผู้มาใช้ประโยชน์สวนศรีนครเขื่อนขันธ์

นิยามศัพท์

กิจกรรมนันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่ผู้มาใช้ประโยชน์เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมในระหว่างการเดินทางมาใช้ประโยชน์ในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความรื่นรมย์ ก่อให้เกิดผลดีต่อร่างกาย จิตใจ หรืออารมณ์ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นันทนาการแบบสงบเงียบ หมายถึง การพักผ่อนที่ไม่ต้องออกแรง ไม่ต้องออกกำลังกาย แต่เป็นลักษณะที่ต้องการความสงบ การผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ได้แก่ การเดินเล่น ชมวิว ทิวทัศน์ นั่งพักผ่อน ปิกนิก รวมทั้งการชื่นชมธรรมชาติ การได้ใกล้ชิดธรรมชาติ เป็นต้น

นันทนาการแบบออกกำลังกาย หมายถึง การพักผ่อนที่ต้องออกแรง ออกกำลังกาย ได้แก่ การเดิน วิ่ง ว่ายน้ำ เล่นฟุตบอล เป็นต้น

สวนสาธารณะ หมายถึง สถานที่ที่รัฐจัดขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นสถานที่พักผ่อน หย่อนใจสำหรับประชาชนทั่วไป มีการจัดบริเวณเพื่อความสวยงาม นอกจากนี้ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย เป็นต้น

แหล่งนันทนาการ หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น สัตว์ ต้นไม้ ป่าไม้ เป็นต้น และพื้นที่นั้นสามารถเอื้ออำนวยให้บุคคลประกอบกิจกรรมนันทนาการประเภทต่างๆ ได้ตามความสนใจและความถนัด

ผู้มาใช้ประโยชน์ หมายถึง ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่เดินทางมาใช้บริการสวน สตรีนครเขื่อนขันธ์ เป็นแหล่งนันทนาการ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และ/หรือเพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับธรรมชาติ

ความต้องการ หมายถึง ความอยากได้หรือความประสงค์ของผู้มาใช้ประโยชน์ที่ต้องการให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการต่างๆ เพิ่มขึ้น ภายในสวนสตรีนครเขื่อนขันธ์

สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สวนสตรีนครเขื่อนขันธ์เพื่อให้บริการแก่ผู้มาใช้ประโยชน์ให้เกิดความสะดวกสบาย การป้องกันอันตราย ความปลอดภัยในทรัพย์สิน รวมทั้งอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมนันทนาการประเภทต่างๆ เช่น น้ำดื่ม ห้องน้ำ ม้านั่ง ถังขยะ สระน้ำ ป้าย เครื่องหมายสัญลักษณ์ต่างๆ เป็นต้น

การให้บริการ หมายถึง บริการของสวนสตรีนครเขื่อนขันธ์ ที่มีไว้ให้บริการแก่ผู้ที่ใช้ประโยชน์ นอกเหนือจากสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การให้คำแนะนำ การดูแลรักษาความปลอดภัย รวมทั้งการให้บริการกิจกรรมนันทนาการรูปแบบต่างๆ